

BAĞLANMA SÜRECİNİN MADDE KULLANIM BOZUKLUĞU OLAN ERGEN AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Olca ÇAM*, Hilal AYDOĞDU**

ÖZET

Amaç: Türkiye’de son yıllardaki yazın madde kullanım sıklığında belirgin bir artış olduğunu ve madde kullanımı başlangıç yaşının giderek düşmekte olduğunu göstermektedir. Ergenler madde kullanım bozukluğu açısından önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Bu yazıda madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin bağlanma biçiminin, ebeveyn tutumlarının ve sosyal destek algısının madde kullanımına etkisinin tartışılması amaçlanmıştır. **Yöntem:** Bağlanma kuramı, bağlanma süreci, ergen bağlanması, madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde bağlanma süreci, ergenlerde anne-baba tutumu, ergenlerde sosyal destek algısı ile ilgili araştırmalar “PubMed” ve “ScienceDirect” gibi tıbbi arama motorları kullanılarak gözden geçirilmiştir. **Sonuçlar:** Güvensiz bağlanma, otoriter ve ilgisiz anne-baba tutumu, toplumsal desteğin düşük olarak algılanması ergenlerin madde kullanımını olumsuz etkileyebilir. **Tartışma:** Elde edilen sonuçlar doğrultusunda madde kullanım bozukluğu olan ergenlere ve ailelerine ruh sağlığı çalışanları tarafından yapılandırılmış, destekleyici, tedavi edici bir ruhsal destek programı verilmesi halinde ergenin çevresi ile güvenli ilişkiler kurmasına yardımcı olunacaktır.

Anahtar Sözcükler: Madde kullanım bozukluğu, bağlanma stilleri, ana-baba tutumu, sosyal destek

SUMMARY: THE EVALUTION OF ATTACHMENT PROCESS IN THE CONTEXT OF ADOLESCENTS DIAGNOSED WITH SUBSTANCE USE DISORDER

Objective: Recent literature in Turkey shows us there is a significant increase in the frequency of substance use and an age reduction regarding the onset of substance use. Therefore, adolescents might be considered as a significant risk group in substance abuse disorders. In this article, we aimed to discuss the effects of attachment style of the adolescent, parental attitude and social support on substance abuse. **Method:** Researches on attachment theory, attachment process, adolescent attachment, attachment style of adolescents diagnosed with substance abuse disorder, parenteral attitude of the parents of the adolescents and perceived social support of adolescents were reviewed by using “Pubmed” and “ScienceDirect” medical search engines. **Results:** Insecure attachment, authoritarian and inattentive attitudes of parents and low perceived social support might have a negative effect on adolescent substance abuse. **Discussion:** According to the results of this study, helping adolescents and their families by utilizing therapeutic and structured mental support program designed by mental health professionals might help adolescents form much more secure attachment relationships with others.

Key Words: Substance abuse disorder, attachment styles, parental attitude, social support

GİRİŞ

Madde Kullanım Bozukluğu (MKB), bireylerin zorlantılı ve yineleyici bir şekilde madde kullanımları olarak tanımlanır, yaygındır ve hem birey hem de toplum açısından mali yıkıma yol açabilir (Yüncü ve Aydın 2008). MKB’nin, sosyo-ekonomik düzeyden bağımsız olarak toplumun her kesimini etkilemesi ve tüm kültürlerde rastlanabilmesi nedeniyle çağımızın önemli ve öncelikli bir sorunu olduğu söylenebilir.

Türkiye’de madde kullanım oranları batı ülkelerine göre daha düşük olmakla birlikte, son yıllardaki yazın verileri madde kullanım sıklığında belirgin bir artış olduğunu ve madde kullanımını

nın başlangıç yaşının giderek düşmekte olduğunu göstermektedir (TUBİM 2012). Bu veriler, ergenlerin MKB açısından önemli bir risk grubunu oluşturduğu görüşünü desteklemektedir.

MKB etiolojisinde kültürel, kişilerarası, bireysel ve kalıtsal birçok etken rol almaktadır. Bu gözden geçirme yazısında bu etkenlerden olan bağlanma biçimi, anne-baba tutumu ve sosyal destek algısı madde kullanım bozukluğu olan ergenler açısından irdelenmiştir.

Bağlanma Kuramı

Bağlanma, yaşamın ilk günlerinde başlayan, duygusal yönü ağır basan; çocuk ile bakım veren kişi arasında gelişen ilişkide, çocuğun bakım veren kişiyle yakınlık arayışı ile kendini gösteren,

*Prof. Dr., Ege Üniv. Hemşirelik Fak., İzmir.

**Uzm. Hemş., İzmir Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Servisi, İzmir.

özellikle stres durumlarında belirginleşen, dayanıklı ve devamlılığı olan duygusal bir bağdır (Ainsworth 1997, Kesebir ve ark. 2011, Keskin ve Çam 2010, Keskin ve Çam 2009).

Anne bebek arasında bağlanma gebelikle başlamaktadır (Fuller ve ark. 1993). Gebelikle birlikte başlayan bağlanma süreci, doğum sonrası ilk ayları içeren hatta ilk yıllara kadar uzayabilen bir süreci kapsamaktadır (Bowlby 1988, Zeanah ve ark. 1997). Doğum sonrası anne ve çocuk arasında güvene dayanan bir ilişki yapılanmaktadır. Anne-bebek arasındaki güvenli ilişki baba ve kardeşlerin katılımı ile güçlenmektedir. Bu sosyal desteğin niceliği ve niteliğiyle anne-bebek bağlanması arasında kuvvetli ilişkinin olduğu bildirilmektedir (Lowinger ve ark. 1995).

Bağlanma, yalnızca bebeklik dönemi ile sınırlı olmayıp yaşam boyunca sürmektedir. Bağlanma teorisine göre insanlar; bebeklik, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri boyunca diğer bireylerle olan ilişkileri ile ilgili, kendileri ve diğer insanlar hakkında içsel çalışma modelleri (Internal Working Models) geliştirirler. Bowlby'e göre; zaman içerisinde çocuklar bakıcılarıyla olan yaşantılarını öyle içselleştirirler ki, bu ilk bağlanma yaşantıları çocuğun daha sonraki sosyal ilişkileri için de bir model oluşturur. İçsel çalışma modelleri bir-birleriyle ilişkili olan iki farklı boyuttan oluşmaktadır. "Benlik modeli", bireyin kendisini ne kadar değerli gördüğüne ve başkaları tarafından ne oranda sevildiğine ilişkin algılarını, "diğerleri modeli" ise, bireyin ihtiyacı olduğunda yakın çevresindeki insanlardan ne oranda yardım isteyebileceğine ve bu kişilerin güven vericiliğine ilişkin değerlendirme-lerini yansıtmaktadır (Bartholomew ve Horowitz 1991, VanIjzendoorn ve Bakermans-Kranenburg 1996).

İlk temel ilişki olan anne çocuk ilişkisi, sonraki yaşam dönemlerindeki bağlanmalar için örnek olmaktadır (Collins ve Laurson 2003). Bu temel ilişkide ortaya çıkan yetersizlikler ya da aksamlar ilerideki bağlanmaları da olumsuz etkileyebilir ve gelişimsel süreci saptırabilir. Bu noktada

eksik ya da bozulmuş bir bağlanma sürecinin ya da bu sürece neden olan etkenlerin devam etmesinin sonraki gelişim basamaklarına da etkisi olumsuz olacaktır. Bowlby'nin çalışmalarından başlamak üzere güvensiz bağlanma biçimi daha sonraki yaşam dönemlerinde psikopatolojinin belirleyicisi olarak düşünülmüşken güvenli bağlanma sağlıklı süreçlerle ilişkilendirilmiştir (Nakash-Eisikovits ve ark. 2000).

Bağlanma biçimi yaşamın erken dönemlerinde belirlenen ve süreklilik gösterdiği düşünülen, kişinin diğer insanlarla ilişki kurma örüntüsünü şekillendiren bir fenomendir. Bağlanma kuramcılarının göre süt çocukluğu döneminde güvenli ya da güvensiz olarak bir kez belirlendikten sonra çok az değişkenlik gösterir (Hamilton 2000).

Bowlby'e göre anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bir bağlanma ilişkisi çocuğa sağlıklı ruhsal gelişim olanağı sağlarken; güvensiz bağlanma, şiddete eğilim, kendine zarar verme, madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı, ihmal ve istismar etme ya da edilme gibi psikopatolojilerle ilişkili olabilmektedir (Tüzün ve Sayar 2006, Soysal ve ark. 2005).

Ergenlikte Bağlanma Süreci

Ergenlik, çocuk ve ailesinin yaşamında belirgin değişimin gözlemlendiği bir dönemdir. Ailenin dışındaki ilişkilerin yoğunlaştığı, anne babalardan bağımsızlaşmaya doğru yol alındığı bir dönemdir (Allen ve ark. 1998, Lieberman ve ark. 1999).

Ergenlikte ebeveynlerle olan bağlantı zayıflar. Ergen ilk bağlanma figürü olan bakıcısına (bu çoğu kez annedir) daha az bağımlı olmak için büyük çaba harcar (Morsünbül ve Çok 2011). Bu dönemde stres varlığında ergen, duygusal destek için genellikle arkadaşlarına yönelir (Furman ve Buhrmester 1992). Ancak bu ergenlerin anne-babalarının desteğine ihtiyaç duymadıkları anlamına gelmemektedir. Araştırmalar ergenlerin anne-babalarını bazı bağlanma ihtiyaçları için kullanmaya devam ettiklerini ve anne-babaya

güvenli bağlanmanın genç erişkinliğe kadar bireylerin iyi halini yordadığını göstermiştir (Nickerson ve Nagle 2005).

Ergen anne-babasından ayrılmaya ve özerklik kazanmaya başlamasına karşın, bu özerklik anne-babayla güçlü bir ilişki kurmasına engel değildir. Bu güvenli bağlanma ergene benliğini oluşturması ve geliştirmesinde, benlik saygısını artırmasında ve kimliğini yapılandırmasında yardımcı olur (Allen ve ark. 1998).

Güvenli bağlanma biçimine sahip ergenler, arkadaşlarıyla daha uyumludur, kendilerine ve başkalarına daha çok güvenir ve toplumsal sorunları daha az yaşar; diğer yandan güvensiz bağlanma biçimine sahip ergenler daha düşük uyum gösterir, duygularını düzenlemekte zorlanabilir ve strese daha az dayanıklıdır (Kesebir ve ark. 2011). Kaygılı kaçınan bağlanma geliştiren ergenler ise, çevrelerindekiyle güvenemezler, kişileri kontrolleri altına alma eğilimindedirler, öfkelerini doğrudan ifade edemezler, özdeğer duygusunu sürdüremezler ve kimlik organizasyonlarında sorunlar yaşarlar (Rosenstein ve Horowitz 1996).

Madde Kullanım Bozukluğu olan Ergende Bağlanma Süreci

Bağlanma stilleri ergenlikte psikopatolojiye yol açan faktörlerden bir tanesidir. Davranım bozukluğu, madde kötüye kullanımı ve bunlara bağlı olarak, antisosyal kişilik bozukluğu, kaçınan bağlanma tarzına sahip ergenlerde daha sık görülen psikopatolojilerdir (Brown ve Wright 2003).

Güvenli bağlanma geliştiren ergenler riskli davranışlarda daha az bulunurken, güvensiz bağlanmanın yetişkinlikte birçok ruhsal problemle ilişkili olduğu gibi sigara, alkol ve madde kullanımı ile de ilişkili olduğu bilinmektedir (Cooper ve ark. 1998). Güvensiz bağlanan kişiler olumsuz deneyimlerle başa çıkmak için alkol kullanmaktadır (McNally ve ark. 2003). Diğer yandan,

güvensiz bağlanan ergenlerin yüksek düzeyde alkol tüketen arkadaşları ile daha çok zaman geçirdiği saptanmış ve kendilerinin gelecekteki alkol kullanımları konusunda bu davranışın öncül bir rol oynayabileceği öne sürülmüştür (Bauman ve Ennet 1996). Bu gözlemleri destekleyecek şekilde, Kassel ve arkadaşları (2007) kaygılı bağlanma biçimi gösteren ergenlerin alkol, sigara ve esrar kullanımlarının daha yüksek düzeyde olduğunu saptamıştır. Brown ve Wright (2003) ise saplantılı bağlanma biçimine sahip olan ergenlerde madde kötüye kullanımının daha sık görüldüğünü bildirmiştir. Bu veriler değerlendirildiğinde, ergenlerin bağlanma biçimleri ile madde kullanımlarının ilişkili olabileceği ve madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin güvensiz, kaygılı ve saplantılı bağlanma biçimi gösterebileceği söylenebilir.

Bağlanma süreci ergenin aile işlevlerinden etkilenmektedir. Anne-babaya karşı geliştirilen güvenli bağlanmanın ancak işbirliğinin ve etkileşimin yoğun olduğu ailelerde geliştiği ortaya çıkmıştır. Güvensiz bağlanma geliştiren ergen, aile içinde sorunlar yaşamaya başlar. Çünkü güvensiz bağlanma geliştiren ergenlerin anne-babalarında çoğunlukla ergen tarafından bireyselliklerinin elinden alındığına ilişkin bir düşünce yapısı vardır (Allen ve ark. 1998).

Madde Kullanım Bozukluğu olan Ergende Anne-Baba Tutumu

Anne baba tutumu anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutum, inanç, davranış ve beklentileridir. Anne-baba çocuk ilişkisi, temelde anne babanın tutumlarına bağlıdır. Kişinin yaşamındaki en önemli kişilerin annesi ve babası olduğu; anne ve baba ile iyi bir ilişkinin genç ve erişkin ruh sağlığında belirleyici rol oynadığı belirtilmiştir (Jack 1986). Bu nedenle ergenlik dönemindeki anne-baba tutumları madde kullanımı çalışmalarında ele alınan unsurlardan biridir.

Baumrind, çocuk yetiştirme konusunda ana-baba stili ile ilişkili dört boyut belirlemiştir. Bunlar

ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. *Ebeveyn Kontrolü* boyutu, ebeveynler tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. *Açıklık boyutu*, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. *Olgunluk Beklentisi* boyutu, anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir. Bu dört boyutun kombinasyonlarına bağlı olarak üç temel ana-baba tutumu ortaya koymuştur. Bunlar otoriter, demokratik ve izin verici (koruyucu) ana-baba tutumlarıdır (Gelir 2009).

Demokratik anne baba tutumu, çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan tutumdur. Bu tutumu uygulayan anne babalar çocuklarına koşulsuz saygı ve sevgi gösterirler. Belli sınırlar içinde çocukların bazı davranışları yapmalarına izin verilir ve böylece onların sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanmış olunur (Baumrind 1966). *Koruyucu anne baba tutumunda*, anne babalar çocukları aşırı korur ve denetlerler. Böylece kendi başına karar veremeyen, bağımlı çocuklar yetiştirilir (Baumrind 1966). *Otoriter anne baba tutumunda*, anne babalar çocuğun gelişim düzeyini, kişilik özelliklerini ve isteklerini dikkate almadan, çocuktan kendilerinin uygun gördüğü gibi davranmalarını isterler. Otoriter tutumun çocuklarda bağımsız kişilik gelişimini engellediği, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyini arttırdığı ve benlik saygısı düzeyini düşürdüğü görülmektedir (Maccoby ve Martin 1983).

Ergenlik döneminde gençler için arkadaşlık ilişkileri giderek ön plana çıkmakta fakat anne baba ile olan ilişkiler önemini yitirmemektedir (Aydın 2005). Yaygın anne baba tutumlarından biri olan otoriter tutumun bireyler üzerinde olumsuz et-

kileri olduğu bilinmektedir. Otoriter anne baba tutumunun bireyin kendini gerçekleştirme- ni engellediği, korkulu bağlanmaya yol açtığı, intihar ve diğer sapkın davranışlara yönelttiği, umutsuzluk, çökkün mizaç ve olumsuz kendilik algısına neden olduğu, sigara kullanma davranışını arttırdığı, sosyal kaygı düzeyini yükselttiği ve özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyini arttırdığı ileri sürülmektedir (Maccoby ve Martin 1983, Keskin ve Çam 2008).

Ergenlerin 0-7 yaş ve 8-11 yaş aralığında anne-babaların kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin algılarının, madde kullanıp kullanmamalarında etkili olduğu belirlenmiştir. Anne-babaların kendi aralarında yaşadıkları çatışma düzeyine ilişkin algılarının madde kullanıp kullanmama- da etkili olduğu belirlenmiştir. Buna göre, anne-babaların evlilik ilişkilerinde çatışma miktarı arttıkça, ergenlerin madde kullanım riski de artmaktadır (Siyez ve ark. 2012).

Gelir (2009) tarafından aktarıldığı üzere; ihmal- kar ailede (ilgi ve denetimin pek olmadığı, çocuklar ile duygusal bağı zayıf) büyüyen kişiler, kurulu otoriteye karşı meydan okuyan, mevcut kural ve kısıtlamaların sınırlarını zorlayan, yüksek alkol ve uyuşturucu kullanımı ya da istenil- meyen davranışlarda bulunma eğilimindedir. Ebeveyninin ilgisini yetersiz olarak algılayan ergenlerde de yasa dışı madde kullanımının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Schweitzer ve Lawton 1989). Bu doğrultuda madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynleri ilgisiz, otoriter, izin verici tutum sergilemektedir.

Hatalı anne baba tutumu ve bozuk aile yapısı, sağlıklı bir gelişimin ve uyumsuzlukların baş- lıca kaynağı olabilir. Anne baba kimi zaman çocuğa çok şey vererek onun kendi gelişimine yön vermesini engeller; kimi zamanda çok az şey vererek ona gerekli desteği sağlayamaz ve uygunsuz davranış örüntülerinin gelişimine ne- den olur (Geçtan 2008). Bu durumlar göz önüne alındığında ergenlerin sosyal destek sistemleri madde kullanımı açısından önemlidir.

Madde Kullanım Bozukluğu olan Ergende Sosyal Destek Algısı

Ergenlik dönemi, yaşam döngüsünün en zor dönemi olarak değerlendirilmekte ve özellikle bu dönemde sosyal desteğin çok daha önemli olduğu düşünülmektedir. Yeterli sosyal destek aldığı düşünülürken ergenler kendilerini değerli hissetmekte ve kimlik gelişimleri hızlanmaktadır (Wight ve ark. 2006). Stresli yaşam olayları karşısında, sosyal destek düzeyi yüksek olan ergenlerin yaşadığı kaygı, depresyon ve davranış sorunları, sosyal destek düzeyi düşük olan akranlarına göre daha azdır (Gökler 2007).

Sosyal desteğin en önemli kaynaklarından biri ailedir. Sosyal destek kuramı, aileden alınan desteğin bireyin yaşamında stresi önleyici etkisine ve özellikle ruhsal ve fiziksel sağlığın sürdürülmesindeki önemine dikkat çekmektedir. Ünsar'a (2009) göre aileden alınan sosyal destek, ergenlerin ruh sağlığı üzerine önemli bir etki yaratmaktadır. Aileden yeterli sosyal destek alan bireyler daha az depresyon ve ruhsal sorun yaşamaktadır (Ünsar 2009, Ökdem ve Yardımcı 2010).

Ergen için bir diğer önemli sosyal destek kaynağı arkadaşlardır. Gençler akranlarına çok önem vermekte ve büyük ölçüde onlardan etkilenmektedir. Bu dönemde arkadaşlığın öneminin giderek artması, çoğu kez önemli bir sosyal destek kaynağı olan ailenin etkisinin önüne geçebilmektedir (Elbir 2000).

Sosyal desteğin, fiziksel ve ruhsal sağlıkla ilişkisi birçok araştırmanın konusu olmuştur. Bu araştırmalar, sosyal desteğin fiziksel ve psikolojik hastalıklar sırasında bireyin sağlığını sürdürmede önemli olduğunu göstermiştir. Alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerde de aile ve sosyal destek hastanın bağımlılık tedavisi sırasında ve sonrasında yeniden şekillenen yaşamına uyum sağlamasında etkin bir rol oynamaktadır (Yüncü ve ark. 2005).

SONUÇ

Anne-babaya güvensiz bağlanma, olumsuz anne-baba tutumu ve yetersiz sosyal destek ergenlik döneminde madde kullanma açısından risk oluşturmaktadır. Bu nedenle ergenin bağlanma süreci, anne-baba tutumu ve sosyal destek algısı çocukluk ve ergenlik psikopatolojilerinin ortaya çıkışında ve tedavilerinde üzerinde dikkatle durulması gereken kavramlardır.

Madde kullanım bozukluğu olan hastaların bakımının hastaneden çok toplumda yürütülmesi nedeniyle toplumun ve ailenin önemi daha çok artmıştır. Bireyin güvenli bağlanmaya sahip olması, gerçekçi ve sağlıklı kararlar almasında kendini yeterli hissetmesi için ailenin demokratik tutumunun ve sosyal desteğinin olumlu etkileri toplum tarafından ve ebeveynlerce bilinmelidir.

Koruyucu ruh sağlığı açısından, güvensiz bağlanmanın pek çok psikopatolojinin gelişimi ile ilişkili olduğu düşünülürse, bireylerin çocuk sahibi olmayı planladıkları dönemde, gebelik döneminde ve çocuklarını yetiştirirken desteklenmeleri, sağlıklı nesiller yetiştirmek açısından çok önemli gibi görünmektedir. Ayrıca aile üyelerinin madde kullanımı hakkında yeterli bilgisinin olmaması, madde kullanım bozukluğu olan bireylere karşı aşırı eleştirel ve koruyucu davranışları madde kullanımında tekrarlamayı arttırabilmektedir. Bu aşamada ruh sağlığı çalışanları açısından aile temelli bakım önem kazanmaktadır.

Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin değerlendirilmesi, sosyal destek sistemlerinin belirlenmesi ve desteklenmesindeki rolü önemli olan ruh sağlığı çalışanlarından biri olan psikiyatri hemşiresi tarafından madde kullanım bozukluğu olan ergenlere ve ailelerine, yapılandırılmış, destekleyici, tedavi edici bir ruhsal destek programı verilmesi halinde ergenin çevresi ile güvenli ilişkiler kurmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca ailelere demokratik tutum geliş-

ÇAM VE AYDOĞDU

tirmeleri bağlamında gerekli eğitimsel destek sağlanmalı, madde kullanımını önleme programlarında bireyi, ailesi ile birlikte ele almalı, ergenin anne-babalarına, anne-baba tutumlarının madde kullanımı konusundaki etkisi hakkında eğitim vermeli ve demokratik tutum göstermeye özendirilmelidir.

KAYNAKLAR

Ainsworth MS (1997) *The Personal origins of attachment theory. An interview with Mary Salter Ainsworth, Interview by Peter L. Rudnytsky, Psychoanal Study Child* 52: 386-405.

Allen JP, Moore CM, Kuperminc G ve ark. (1998) *Attachment and adolescent psychosocial functioning. Child Dev* 69: 1406-1419.

Aydın B (2005) *Çocuk ve Ergen Psikolojisi. 2. Baskı, Atlas Yayın Dağıtım, Ankara.*

Bartholomew K, Horowitz LM (1991) *Attachment styles among young adults: A test of a four category model. J Pers Soc Psychol* 61: 226-244.

Bauman KE, Ennett ST (1996) *On the importance of peer influence for adolescent drug use: Commonly neglected considerations. Addict* 91: 185-198.

Baumrind D (1966) *The effects of authoritative parental control on child behaviors. Child Dev* 37: 887- 907.

Bowlby J (1988) *Developmental psychiatry comes of age. Am J Psychiatry* 145: 1-10.

Brown LS, Wright J (2003) *The relationship between attachment strategies and psychopathology in adolescence. Psychology and Psychotherapy: Theo, Res, Pra* 76: 351-367.

Collins NL, Laurson W (2003) *Adolescents' relationships with parents. J Lang Soc Psychol* 22: 58-65.

Cooper ML, Shaver PR, Collins DNL (1998) *Attach-*

ment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. J Pers Soc Psychol 74: 1380-1397.

Elbir N (2000) *Lise 1. sınıf öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.*

Fuller SG, Moore LR, Lester JW (1993) *Influence of family functioning on maternal-fetal attachment. J Perinatal* 13: 453-460.

Furman W, Buhrmester D (1992) *Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. Child Dev* 63:103-115.

Geçtan E (2008) *Psikanaliz ve Sonrası. 13. Basım, Metis Yayınları, İstanbul.*

Gelir E (2009) *Ana baba tutumları, aile sosyal atomu ve cinsiyete göre ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik ve akademik başarılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.*

Gökler I (2007) *Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği türkçe formunun uyarlama çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 14: 90-99.

Hamilton CE (2000) *Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence. Child Dev* 71: 690-694.

Jack MS (1986) *Personal fable: A potential explanation for risk taking behavior in adolescent. J Pediatr Nurs* 4: 334-338.

Kassel JD, Wardle M, Roberts JE (2007) *Adult attachment security and college students substance use. Addict Behav* 32: 1164-1176.

Kesebir S, Özdoğan KS, Üstündağ MF (2011) *Bağlanma ve psikopatoloji. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3: 321-342.

- Keskin G, Çam O (2008) Ergenlerin ruhsal durumları ve anne baba tutumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 9: 139-147.
- Keskin G, Çam O (2009) Ergenlik ve bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *Yeni Sempozyum Dergisi* 47: 52-59.
- Keskin G, Çam O (2010) Adolescents' strengths and difficulties: Approach to attachment styles. *J Psychiatric Ment Health Nurs* 17: 433-441.
- Lieberman M, Doyle A, Markeiwicz D (1999) Developmental patterns in security of attachment to mothers and fathers in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Dev* 70: 202-213.
- Lowinger S, Dimitrovsky L, Strauss H ve ark. (1995) Maternal social and physical contact: Links to early infant attachment behaviors. *J Genet Psychol* 156: 461-476.
- Maccoby EE, Martin JA (1983) Socialization in the Context of Family: Parent Child Interaction. *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development*. (Eds. Mussen PH, Hetherington EM), New York: Willey, s: 1-101.
- McNally AM, Palfai TP, Levine RV ve ark. (2003) Attachment dimensions and drinking-related problems among young adults the mediational role of coping motives. *Addict Behav* 28: 1115-1127.
- Morsünbül Ü, Çok F (2011) Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3: 553-570.
- Nakash-Eisikovits O, Dutra L, Westen D (2000) Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 41: 1111-1123.
- Nickerson A, Nagle R (2005) Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *J Early Adolesc* 25: 223-249.
- Ökdem Ş, Yardımcı F (2010) Üniversite öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 11: 228-234.
- Rosenstein DS, Horowitz HA (1996) Adolescent attachment and psychopathology. *J Consult Clin Psychol* 64: 244-253.
- Schweitzer RD, Lawton PA (1989) Drug abusers perceptions of their parents. *Br J Addict* 84: 309-314.
- Siyez MS, Gürçay E, Yüncü Z (2012) Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin çocukluk dönemi aile yaşantılarına ilişkin algıları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 13: 299-305.
- Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E ve ark. (2005) Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri* 8: 88-99.
- TUBİM (2012) TC İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu İzleme Merkezi (TUBİM), 2012 Türkiye Uyuşturucu Raporu.
- Tüzün O, Sayar K (2006) Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam* 19: 24-39.
- Ünsar S, Sadırlı SK, Demir M ve ark. (2009) Üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri ve etkileyen etmenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 1: 17-29.
- VanIjzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ (1996) Attachment representations in mothers, fathers, adolescents, and clinical groups: A meta-analytic search for normative data. *J Consult Clin Psychol* 64: 8-21.
- Wight RG, Botticello AL, Aneshensel CS (2006) Socioeconomic context, social support and adolescent mental health: A multilevel investigation. *J Youth Adolesc* 35: 109-120.

Yüncü Z, Aydın C (2008) *Alkol ve Madde Kullanım Bozukluğu*. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. F Çuhadaroğlu Çetin (ed), Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, Ankara, s:554-569.

Yüncü Z, Yıldız U, Kesebir S ve ark. (2005) *Alkol kul-*

lanım bozukluğu olan olguların sosyal destek sistemlerinin değerlendirilmesi. Bağımlılık Dergisi 6: 129-135.

Zeanah CH, Boris NW, Larrieu JA (1997) *Infant development and developmental risk: A review of the past 10 years*. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 36: 165-178.